

Терещенко Владислав Сергійович,

студент 4 курсу навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ;

Науковий керівник

Кулик Марина Йосипівна, доцент кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У Конституції України зазначено, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна і правова держава, а людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю [1].

Крім цього, у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) сформульовані завдання кримінального провадження, а саме: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [2]. Зазначені завдання, загалом відображають положення Конституції України.

Враховуючи вищевикладене можна зазначати, що законодавець встановивши завдання кримінального процесуального закону, встановив на перше місце дотримання прав осіб, реалізація якого стає можливою лише завдяки чіткому виконанню вимог кримінального процесуального закону, що виступає *гарантією* захисту прав та законних інтересів особи.

Слово «гарантія» (франц. *garantie*), означає: забезпечення, запорука виконання зобов'язань, здійснення прав. Юридичні гарантії – це законодавчо закріплені засоби охорони прав і свобод громадян, способи їх реалізації, а також засоби охорони правопорядку, інтересів суспільства і держави [3, с. 173].

В юридичній науці правовими (спеціальними, юридичними) гарантіями вважають закріплені в юридичних нормах правові засоби, які безпосередньо спрямовані на забезпечення правомірної поведінки

учасників будь-яких суспільних відносин або нормального функціонування того чи іншого інституту [4, с. 132].

Метою кримінальних процесуальних гарантій прав та законних інтересів особи є запобіганням порушенням суб'єктивних прав та інтересів осіб, які зацікавлені у позитивному вирішенні кримінального провадження, сприяти своєчасному виявленню і усуненню таких порушень, забезпечувати особам, які захищають в кримінальному процесі свої інтереси, можливість реально використовувати надані їм права, що в подальшому сприятиме здійсненню «справедливого правосуддя» і досягненню його цілей та завдань.

Науковці слушно вважають, що гарантії прав мають нормативне закріплення в законі, але нормативного закріплення прав підозрюваного, як і нормативного закріплення відповідних засобів і способів, що допомагають користуватися правами і спонукають до виконання обов'язків, недостатньо для їх реалізації. Права підозрюваного можуть бути реалізовані тільки шляхом застосування правових норм, тобто в результаті правової діяльності державних органів і їх посадових осіб, яка закінчується винесенням відповідного рішення. Тільки в діяльності державних органів і посадових осіб здійснюється фактичне застосування правових норм.

Тобто гарантіями прав, в тому числі майнового і немайнового характеру, підозрюваного є норми, що встановлюють права і обов'язки учасників досудового розслідування, а також норми інших законів і нормативних актів, в яких передбачено контроль за суб'єктами досудового розслідування, відповідальність посадових осіб, відшкодування шкоди за незаконне порушення прав і законних інтересів підозрюваних, а також уся діяльність, яка здійснюється на основі цих норм.

Реалізація підозрюваним його прав, своєю чергою, передбачає вимогу про виконання обов'язків суб'єктів кримінального процесу, а виконання останніми їхніх обов'язків є діяльністю з дотримання приписів закону [5, с. 131].

У кримінальному провадженні одні процесуальні права є гарантією інших процесуальних прав. Так, наприклад, процесуальною гарантією, яка забезпечує право підозрюваного на захист, є його право знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють; а гарантією цього права підозрюваного є право давати показання. Найбільш важливою формою захисту прав підозрюваного під час досудового розслідування є саме давання ним показань, оскільки при цьому він має можливість розповісти все, що йому відомо.

Права підозрюваного передбачають можливість і допустимість діяти так, як визначено у нормах кримінального процесуального права, що охороняються примусовою силою держави. Майнові та особисті

немайнові права підозрюваного передбачають можливість вимагати від органів досудового розслідування здійснення певних дій чи утримання від них. Тобто, ці права підозрюваного не перетворились на декларативні формули, необхідні правові засоби, які мають забезпечувати йому можливість в будь-якому випадку реалізувати належні права на захист своїх особистих та майнових інтересів. Саме такими юридичними засобами і є кримінальні процесуальні гарантії, безпосереднє призначення яких полягає в охороні майнових та немайнових прав і законних інтересів підозрюваного [5, с. 132].

Таким чином, під процесуальними гарантіями, на відміну від процесуальних та інших прав, варто розуміти передбачені у кримінальному процесуальному законі правові вимоги за допомогою яких забезпечується реальна можливість використання підозрюваним прав і досягнення законних інтересів. Тобто, права і законні інтереси підозрюваного охороняються процесуальними гарантіями.

Система процесуальних гарантій майнових та немайнових прав підозрюваного дає змогу слідчому, дільничому, прокурору, суду та захиснику визначити, які саме інтереси підозрюваного знаходяться під охороною держави і закону, а також спрямування, в якому визначені органи й особи зобов'язані реалізовувати покладені на них функції стосовно підозрюваного. В свою чергу, для побудови системи гарантій майнових і немайнових прав та законних інтересів підозрюваного важливо з'ясувати завдання, предмет, місце та інші характерні ознаки цих засобів забезпечення.

Так, головними завданнями гарантій майнових та немайнових прав підозрюваного є: 1) забезпечення реалізації підозрюваним своїх законних прав; 2) сприяння запобіганню і усунення посягань на порушення законних прав підозрюваного; 3) захист підозрюваним своїх законних прав від посягань.

Предметом гарантій прав підозрюваного є все те, що підпадає під забезпечення завдяки дії таких гарантій. Зокрема, до цього предмета належать: 1) участь у відносинах, що виникають у зв'язку з реалізацією підозрюваним своїх законних прав (в тому числі майнових і немайнових) та інтересів; 2) захист підозрюваним своїх законних прав і інтересів від незаконних дій органів досудового розслідування. Тобто, предмет визначає і сам зміст саме цих гарантій.

Таким чином, система кримінальних процесуальних гарантій не лише забезпечує можливість для реалізації прав і законних інтересів підозрюваного, а й одночасно сприяє його захисту від неправомірних дій органів досудового розслідування.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що під гарантіями законних прав і інтересів підозрюваного, слід розуміти законодавчо закріплені засоби охорони цих прав та інтересів, а також способи їх виконання.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийн. 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: Перун, 2002. 1440 с.
4. Юридичний словник / ред.: Б. М. Бабій, Ф. Г. Бурчак, В. М. Корещкий, В. В. Цветков. К.: УРЕ, 1983. 872 с.
5. Оксана Мазур. Засоби забезпечення прав та законних інтересів підозрюваного: поняття і система. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 4. С. 128–135.

Тертишник Володимир Митрофанович,
професор кафедри правоохоронної
діяльності Університету митної справи та
фінансів України, доктор юридичних наук,
професор,

ДОКТРИНАЛЬНА ВИВАЖЕНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ДЕБЮРОКРАТИЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Правова доктрина – це зумовлена духовним і інтелектуальним розвитком, станом моральності та політико-правовою культурою суспільства інтегративна система принципів, поглядів, ідей та концепцій щодо права і його розвитку, які виступають теоретичним стрижнем та концептуальною основою правотворчої, правозастосовної та право тлумачної діяльності.

Доктринальні основи правосуддя мають зорієнтувати реформи на створення виваженої моделі кримінального судочинства заснованої на збалансуванні приватних і публічних інтересів.

Реалії слідчої практики показують на суттєві перекоси сформованої процесуальної форми. З одного боку, запроваджуються занадто радикальні та суперечливі спрощення порядку кримінального провадження (наприклад, інститут угоди про визнання вини та положення ст. 349 КПК України). З іншого боку, закон часто занадто формалізує юридичні процедури, створюючи ілюзію гарантій правосуддя, а в реальності наповнюючи правову систему так званим «беззубим правом» (*lex imperfecta*), або імітаційним правом (*lex simulate*), які створюють штучний вигляд рішучих та «успішних» реформ, а в реальності замулюють правове поле неплодоносним законодавчим «болотом», створюючи колапс в роботі слідчих і судових органів.